

“Allah kaderimi böyle yazmış, benim suçum ne?”

Ezeliyet Nedir, Kaderle İlişkisi Nasıldır?

Kader meselesinde en büyük yanlış, **ezel** ile **zamanın başlangıcını** birbirine karıştırmaktır. İnsan zamanın içinde yaşadığı için her şeyi “önce-sonra” ölçüsüyle değerlendirir. Bu sebeple de ezeli, geçmişte bir nokta zanneder. Hâlbuki kaderi anlaşılması kılan hata tam da budur.

Zaman, kâinatın yaratılmasıyla başlayan ve hadiselerin içinde cereyan ettiği bir mahlûktur. Geçmiş, hâl ve gelecek ayrımı yalnızca yaratılmışlar içindir. Dün, bugün, yarın; önce, sonra gibi kavramlar ancak zamanla kayıtlı varlıklar için geçerlidir.

Ezel ise zamanın başı değildir.

Ezel, zamanın dışıdır. Geçmiş, hâl ve geleceğin aynı anda bilindiği ve kuşatıldığı bir makamdır. Bu sebeple Allah için “önce” ve “sonra” yoktur. O, bizim bugün dediğimiz ânı bildiği gibi, yarını ve bin yıl sonrasını da aynı anda bilir.

İşte kader, ilm-i ezeli denildiği için ilm-i ezeli, hadîsin tabiriyle “Manzar-ı a'lâdan, ezelden ebede kadar her şey, olmuş ve olacak, birden tutar, ihata eder bir makam-ı a'lâdadır.” Kader Risalesi

Misal-1: Zaman Çizgisi ve Ezel:

Düz bir çizgi düşünelim; bu çizgi **zaman** olsun. Ortası içinde bulunduğumuz **şimdiki an**, sol tarafı **geçmiş**, sağ tarafı ise **gelecektir**. Kâinatın yaratılması, Hz. Âdem (a.s.) ve bugüne kadar vücuda gelen her şey bu çizginin geçmiş ile hâl arasında kalan kısmında yer alır. Çizginin sağ tarafında ise henüz yaşanmamış zamanlar vardır: torunlarımız, kıyamete kadar yaratılacak nesiller, ardından diriliş, hesap, mizan, sırat ve cennet-cehennem hayatı.

İşte kader meselesinin yanlış anlaşılması burada başlar. **Ezel**, bu zaman çizgisinde geçmişin solunda bir nokta değildir. Ezel'i böyle zannettiğimizde, Allah'ın geleceği bilmesi için geleceğin yaşanmış olması gerektiği gibi yanlış bir sonuca varırız. Bu yanlış tasavvur da şu itiraza yol açar: “Allah günahkâr olmamı yazmışsa benim suçum ne?”

Hâlbuki ezel, zaman çizgisi üzerinde bir yer değildir; **zamanın üstünde bir makamdır**. Geçmiş, hâl ve geleceği aynı anda kuşatan bir bakıştır. Bu sebeple Allah bugünü bildiği gibi yarını, ondan sonrasını ve hatta cennet ile cehennemi de **aynı anda** bilir ve görür.

Hâlbuki Allah'ın bilmesi, zorlaması değildir. Bilmek, yaptırmak anlamına gelmez. Allah, bizim hangi tercihi yapacağımızı ezeli ilmiyle bildiği için kader defterine yazmıştır; yazdığı için biz

yapmıyoruz. Biz hür irademizle neyi seçeceksek, Allah onu ezelden bilir ve yazar. Bu yazma bir emir değil, bir bilgidir; bir mecburiyet değil, bir beyandır. Dolayısıyla kaderde yazılı olması, fiillerimizin zorla yaptırıldığı anlamına gelmez. Burada ne baskı vardır ne de cebir; sorumluluk tercihi yapan kuldadır.

Misal-2: Yazılan Mısralar, Kuşatıcı İlim:

Bir şiirin tamamını bildiğiniz takdirde, sizin ilminizin, şiirin bütün mısralarına olan münasebeti aynıdır. Yani önceki misalde Güneş'in üç vasıtayı aynı anda seyretmesi gibi, sizin ilminiz de bütün mısralara aynı anda vâkıftır. Fakat şiirin mısraları için, kendi aralarında öncelik ve sonralık söz konusu olmaktadır. Mesela, altıncı mısra; dördüncü mısradan sonra, onuncu mısradan ise öncedir. Siz şiirin ilk beş mısrasını yazıp altıncıyı yazmaya başladığınızda, artık beşinci mısra mazide kalmış, yazılmıştır. Altıncı mısra ise hâlde yani şimdiki zamandadır. Onuncu mısra ise henüz istikbaldedir. Yani daha vücuda gelmemiş ve yazılmamıştır. Hâlbuki vücuda gelmeyen bu onuncu mısra sizin ilminizde mevcuttur. O hâlde öncelik ve sonralık sizin ilminiz için söz konusu değildir.

Aynen bunun gibi, 19. asır ve o asırda yaşayanlar; 18. asra ve bu asırda yaşayanlara göre istikbalde, 20. asra göre ise mazidedir. Ancak zamandan münezzehe olan Allah için bütün bu asırlar; geçmiş, hal ve istikbal aynı anda ilim ve şuhud dairesindedir.

Demek “Allah’ın ezeli ilmi” dediğimiz kader, geçmiş zamanda yapılmış bir plan olmayıp zaman dışı bir plandır. Bütün geçmiş ve gelecek zamanları aynı anda tutan zaman üstü bir ilimdir.

Öyleyse “Allah kaderimi yazmış, ben ne yapsam değiştiremem.” sözü bütünüyle yanlıştır. Çünkü Allah kaderi, bizim tercihlerimizi bilmeden yazmış ve bizi o yazıya zorlamış değildir. Bilakis, biz cüz’î irademizle neyi seçeceksek, Allah onu ezeli ilmiyle bilmiş ve kader defterine yazmıştır. **Yazmak zorlamak değildir; bilmek mecbur bırakmak değildir.**

Kader meselesinin doğru anlaşılabilmesi için iki temel hakikatin tam mânâsıyla kavranması gerekir. Birincisi, **Allah’ın ezeliyeti** idi. Bu bahisle gördük ki Allah, geçmiş, hâli ve geleceği zaman sırasıyla değil, **aynı anda** bilir. Bizim henüz yapmadığımız şeyler, Allah’ın ilminde “gelecek” olarak değil, **bilinen bir hakikat** olarak mevcuttur.

Şimdi kader meselesinin ikinci anahtarına geliyoruz:

Hem ilim maluma tabidir.

Bu kaide anlaşılmadan kader meselesi çözülemez; yanlış anlaşıldığında ise kader, zulüm gibi algılanır.

İlim, bir şeyin zihindeki bilgisidir; malum ise o şeyin dış dünyadaki gerçek hâlidir. Buradaki temel soru şudur: **Bir şey, bilindiği için mi öyle olur; yoksa öyle olduğu için mi bilinir?** Cevap açıktır: Bir şey, bilindiği için öyle olmaz; **öyle olduğu için bilinir.** Bilgi,

gerçeğe uyar; gerçek bilgiye uymaz.

Bir elmayı ele alalım. Elmanın zihnimizdeki tasavvuru **ilim**, dış dünyadaki gerçek şekli ise **malumdur**. Şimdi soralım: Elma, biz onu bu şekilde bildiğimiz için mi elmadır; yoksa elma elma olduğu için mi biz onu böyle biliyoruz? Eğer bilgimiz belirleyici olsaydı, elmayı karpuz gibi bilmemizle elmanın karpuzla dönüşmesi gerekirdi. Hâlbuki böyle bir şey asla olmaz. Çünkü elmanın hakikati, bizim bilgimize bağlı değildir. Biz elmayı böyle bildiğimiz için elma bu sureti almamış; **elma bu surette olduğu için** biz onu böyle bilmişizdir. Demek ki ilim, malumu belirlemez; **ilim maluma tabidir**.

“Bilmek Zorlamak Değildir”

1- “Yazı Sebep Değil, Tespittir”

Yüksek bir tepede olduğunuzu düşünün. Aşağıda kavisli bir tren yolu var ve siz yukarıdan hem sağ tarafı hem sol tarafı, yani hattın tamamını görüyorsunuz. Aynı ray üzerinde karşılıklı ilerleyen iki tren fark ediyorsunuz ve **iki dakika sonra çarpışacaklarını** açıkça görüyorsunuz. Bunun üzerine defterinize şu notu düşünüyorsunuz:

“Bu iki tren iki dakika sonra çarpışacak.” Ve gerçekten iki dakika sonra trenler çarpışıyor.

Şimdi makinistlere bu defteri gösterdiğinizi düşünün. Onların size şunu deme hakları var mıdır: “Biz sen yazdığın için kaza yaptık. Eğer sen yazmasaydın biz çarpışmazdık.” Elbette yoktur. Çünkü sizin yazınız kazanın sebebi değildir. **Yazı, sadece gördüğünüz bir gerçeğin kayıdır.**

Trenler yazıldığı için mi çarpıştı, yoksa çarpışacakları görüldüğü için mi yazıldı?

Siz yazdığınız için trenler çarpışmadı; **trenler çarpışacağı için siz yazdınız**. Yani ilim, kazayı doğurmadı; **kaza ilmi doğurdu**. Yazınız bir zorlayıcı güç değildir; sadece bir tespittir. Eğer yazı olayları belirliyor olsaydı, “Çarpışmayacaklar” yazmanız trenlerin çarpışmasını engellerdi. Hâlbuki böyle bir şey asla olmaz. Çünkü gerçek, yazıya uymaz; **yazı gerçeğe uyar**.

Özetle: Siz yazdığınız için kaza olmadı; **kaza olacağı için siz yazdınız**. Yazı, sorumluluğu kaldırmaz; çünkü yazının sebebi filin kendisidir. **İlim maluma tabidir**. Bilgi sebep değildir, sonuçtur. Yazmak zorlamak değildir, kaydetmektir.

“Ben kaderin mahkûmuyum.” demek şunu söylemektir: “Yukarıdan bakan o kişi kazanın sebebidir.”

Bu ise hem akla hem vicdana aykırıdır. Allah yazdığı için kul yapmaz; kul yapacağı için Allah yazar.

Allah’ın ilmi seni günaha zorlamaz. O ilim, senin **özgür iradenle** neyi seçeceğini zamanın ötesinde ezeliyet sırrı ile bilmektir. Eğer kader bir mahkûmiyet olsaydı, uyarıların anlamı

kalmazdı, emir ve yasaklar zulüm olurdu, hesap sormak haksızlık olurdu. Ama uyarı da var, emir de var, hesap da var. Demek ki **seçim var, irade var, sorumluluk var.**

2- “Bilgi Suçun Sebebi Değildir”

Son derece tecrübeli bir hâkim düşünelim. Yılların verdiği tecrübeyle insanları daha bakışından tanıyacak hâle gelmiş olsun. Bir gün sokakta kötü hâlli bir adam görür ve tecrübesiyle bu kişinin ileride suç işleyeceğini anlar. Bunu da defterine not eder.

Aradan zaman geçer ve gerçekten o adam bir suçtan dolayı hâkimin karşısına çıkar. Hâkim, hükmü verdikten sonra defterini gösterip der ki: “Bak, seni daha önce görmüş ve suç işleyeceğini tahmin edip buraya yazmıştım.”

Şimdi soralım: Suçlu şu savunmayı yapabilir mi? “Ben bu suçu sen yazdığın için işledim. Yazmasaydın işlemezdim.” Elbette yapamaz. Çünkü hâkimin yazısı suçu doğurmamıştır. **Suç işleneceği için yazı yazılmıştır.** Yazı zorlayıcı değil, sadece bir tespittir.

Aynen bunun gibi, Allah da kullarının ne yapacağını ezeli ilmiyle bilir ve kader defterine yazar. **Allah yazdığı için kul yapmaz; kul yapacağı için Allah yazar.** Bu hâlde, hâkimin defterini suçlayamayan bir insanın, günahını Allah’ın yazısına yüklemesi ne kadar tutarsızdır. “Allah yazmasaydı bu günahı işlemezdim.” demek, suçu başkasına atmak değil midir?

Üstelik bu söz, sadece bir bahaneden ibaret değil; **işlenen günahdan daha ağır bir iddiadır.** Çünkü bu sözle insan, kendi tercihini inkâr edip suçu Allah’ın ilmine yüklemeye kalkmaktadır.

3- “Kamerayı Suçlamak”

Bir kumandan düşünelim. Nöbetleri kontrol ederken iki askerın nöbette uyuduğunu görür ve bu hâllerini kamerayla kaydeder. Burada **ilim**, kumandanın bilgisi ve kamera kayıdır; **malum** ise askerlerin uyumasıdır. Şimdi soralım: Askerler kumandan kaydettiği için mi uyudu, yoksa uyudukları için mi kaydedildiler? Elbette ikincisi doğrudur. Kumandan bildiği için askerler uyumadı; **askerler uyuduğu için kumandan bildi ve kaydetti.**

Ertesi gün kumandan bu kaydı askerlere izletip ceza verse, askerler “Bizi sen kaydettiğin için uyuduk.” diyebilir mi? Elbette diyemez. Çünkü kayıt, suçu doğurmamış; suç, kaydı doğurmuştur. Kayıt zorlayıcı değil, sadece bir tespittir.

Aynen bunun gibi, zaman ve mekândan münezzehe olan Allah da kullarının neyi seçeceğini ezeli ilmiyle bilir ve kader defterine yazar. **Allah bildiği için kul günah işlemez; kul işleyeceği için Allah bilir.**

Bu hâlde “Allah bildiği için günah işliyorum.” demek, nöbette uyuyan askerın kamerayı ve kumandanı suçlaması kadar tutarsızdır. Suç, tercihi yapandır.

4- “Defter Değil, Tembellik Sınıfta Bırakır”

Son derece tecrübeli bir öğretmen düşünelim. Yılların verdiği tecrübeyle daha sene başında hangi öğrencilerin çalışkan, hangilerinin tembel olduğunu fark eder ve kimin sınıfı geçeceğini, kimin sınıfta kalacağını tahmin ederek defterine not eder.

Sene sonunda da gerçekten geçeceğini düşündükleri geçer, kalacağını düşündükleri sınıfta kalır. Öğretmen sınıfta kalanlara defterini gösterip şöyle dese: “Ben sizin sınıfta kalacağınızı sene başında yazmıştım.”

Acaba bu öğrenciler şunu diyebilir mi: “Biz bu yazı yüzünden sınıfta kaldık. Yazmasaydınız geçerdik.” Elbette diyemezler. Çünkü öğretmenin yazısı onları tembel yapmamıştır. **Onlar tembel oldukları için öğretmen böyle yazmıştır.** Yazı sebep değil, sonuçtur.

Eğer yazı belirleyici olsaydı, öğretmen çalışkanlar için “Sınıfta kalacaklar.” yazar, onlar da sınıfta kalırdı. Ama kimse bir yazı yüzünden kalmaz, **çalışmadığı için kalır.** Çünkü ilim zorlamaz; sadece tespit eder.

Aynen bunun gibi, Allah da kullarının imtihanında neyi seçeceğini ezelî ilmiyle bilir ve kader defterine yazar. **Allah yazdığı için kul kaybetmez; kul kaybedeceği için Allah bilir ve yazar.**

Bu yüzden sınıfta kalan öğrencinin öğretmeni suçlaması ne kadar anlamsızsa, günah işleyen birinin suçunu kadere yüklemesi de o kadar anlamsızdır. Sorumluluk yazıda değil, **tercihtedir.**